

OTONOM SİLAH SİSTEMLERİ VE İNSANCIL HUKUK

AUTONOMOUS WEAPON SYSTEMS AND HUMANITARIAN LAW

Gökhan GÜNEYSU*

Özet: Günümüz silahlı çatışmalarında hızlı karar alan ve bu kararını en iyi şekilde uygulayan ordular zafer kazanmaktalar. Bu ise savaş alanında yorulmak bilmeyen, aynı anda birden fazla veriyi algılayıp değerlendirebilen otonom silah sistemlerinin kullanımının artmasına neden olmuştur. Hâlihazırda bazı ülkeler tarafından kullanılan otonom silah sistemlerinden yararlanılmasında artış beklenmektedir. Bu artış elbette etik, siyasi ve hukuki açıdan bu meselenin incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu makalede bu silah sistemlerinin insancıl hukuk açısından değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu incelemede ikili bir ayırımda bulunmak gereklidir. İlk olarak silah veya savaş araç ve gereçlerinin doğasına ilişkin insancıl hukuk kuralları ele alınmalıdır. Bundan sonra silahlarının kullanımına ilişkin kurallara kısaca değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Otonom Silah Sistemleri, Uluslararası Hukuk, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Yeni Silahlar

Abstract: Pundits of international armed conflict and international law have been highlighting an important development in warfare that has been marking the conflict zones recently, i.e. the development and widespread usage of the so-called “autonomous weapon systems”. These systems are already being used by the armies of some countries like USA and Israel. There are reports that this tendency will continue and reshape the war machines of the future immensely. In this paper, I will try to probe into these systems and their status in international humanitarian law. In this endeavor, I shall have a two-fold approach; first the nature of these weapons in terms of humanitarian law will be investigated. Then, we will briefly highlight those humanitarian rules pertaining to the usage of weapons.

Keywords: Autonomous Weapon Systems, Public International Law, International Humanitarian Law, New Weapons.

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

GİRİŞ

1988 yılında İran Körfezi'nde gerçekleşen trajik bir olayda, A.B.D.'ye ait savaş gemisi *USS Vincennes* İran Hava Yolları'na ait bir uçağı düşürmüş, uçakta bulunan 290 yolcunun ölümüne sebep olmuştur. Bu kazanın oluşumunda, gemide kullanılan *Aegis* adlı bir bilgisayar programı en büyük rolü oynamıştır. *Aegis*, radar ve diğer yollarla aslında sivil bir ticari uçuş halinde olduğu aşikâr olan bir hava aracını, İran Hava Kuvvetleri'ne ait bir F-14 olarak algılayarak saldırı tavsiyesinde bulunmuştur. Gemide görevli askeri personel ise bu tavsiyeye sorgulamadan ve durumu daha fazla da araştırmadan uymuştur. Sonuç, yüzlerce sivilin haksız ve gereksiz yere ölümü olmuştur¹. Enformatik bilimler ve hukuk ile ilgili birçok yazıda işaret edilen bir sıkıntı bu şanssız olayda kendisini göstermiştir; o da "automation bias" olarak adlandırılan davranış kalıbıdır. Burada bahsedilen "otomasyon önyargısı" ile bilgisayar sistemlerinden gelen her türlü yoruma aslında ilgili makinenin efendisi olması beklenen insanoğlunun sorgulamadan inanması ve gereğince davranması kastedilmektedir².

Aegis, gemileri havadan gelecek saldırılara karşı koruma amacıyla geliştirilmiş bir program olup, genellikle henüz saldırı gerçekleşmeden yaklaşan füze ve hava araçlarının sınıflandırılması ve ilgili askeri personele durumun bildirilmesini amaçlamaktadır³. Tamamıyla otonom bir silah sistemi olmayıp, daha ziyade çevredeki verileri toplayıp bir saldırının vuku bulup bulmadığını yorumlayan bir sistemdir. Bununla birlikte otomatik ve hatta tamamen otonom olarak çalışacak silah sistemlerini günümüzde üretmeye çok yakınız, birçok "robotik asker" halen savaş alanlarında görev almaktadır. Bunlar sayesinde, bilgisayar oyunu oynarcasına savaş sürdüren ve aslında Nevada'da bir askeri üstteki küçük bir odada kahvesini içen bir askeri personel sınıfı da doğmuştur. Teknolojik kapasitemizde gözlenen ve giderek de hızlanan gelişmeler, her geçen gün daha verimli çalışan, daha "zeki" olan makine ve programların ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır⁴.

¹ Chantal Grut, "The Challenge of Autonomous Lethal Robotics to International Humanitarian Law" *Journal of Conflict and Security Law*, Vol. 18 No.1, s.14.

² Human Rights Watch, *Losing Humanity: The Case Against Killer Robots*, November 2012, s. 13.

³ Grut, *op. cit.*, s. 15.

⁴ Kenneth Anderson & Matthew Waxman, "Law and Ethics for Robot Soldiers",

Dolayısıyla, günün birinde Nevada'dan yönlendirilmeye dahi ihtiyaç kalmayabilecektir.

Otonom silah sistemleri, basitleştirirsek eğer, askeri bir görevi tamamen kendi başına veya sınırlı bir insan katkısı ile gerçekleştiren savaş araç ve gereçleridir⁵. Otonom silah sistemlerinin direkt olarak saldırmaktan, keşif ve gözlem yapmaya kadar değişen farklı görevler için yapılış türleri vardır. Yine, yarı otomatik sistemler olduğu gibi, tamamen otonom olarak çalışanları de mevcuttur⁶. Amerikan Savunma Bakanlığı'nın tanımına göre:

“(Silah sistemleri,) bir kere aktive edildikten sonra, herhangi bir insan operatörün müdahalesi olmadan hedefleri seçip, bunlara ateş edebilen sistemlerdir. Bunlara, insanların denetlediği, yani insan kullanıcıların silah sisteminin kendisinin belirlemiş olduğu uygulamayı durdurabildiği (override) ama (böyle bir müdahale olmadığı müddetçe) aktive edildikten sonra hedefleri tespit edip bunlara ateş edebilen sistemler de dâhildir”⁷.

Görüldüğü üzere bu silahlar bir kere çalıştırıldı mı, insan müdahalesine çoğu zaman gerek duymayan ancak şu ana kadar da sürekli olarak bir insan kontrolüne tabi tutulmuş silah sistemleridir. İdeal anlamında bir otonomiden şu an için bahsetmek aslında zor görünmektedir. Ancak bilimin çok hızlı ilerlemesi neticesinde tam veya tama yakın bir otonominin sağlanmasının çok uzak bir zamana kalmadan gerçekleşeceğini de kestirmek mümkün görünmektedir.

Günümüz silah sistemlerinde daha ziyade çevredeki faktörler değerlendirilmekte ve bir adım sistem tarafında tavsiye edilmektedir. Ancak bu tavsiye edilen veya seçilerek gerçekleşmesine başlanan adım ya insan kullanımı tarafından onaylanmakta veya onayın aranmadığı durumlarda da durdurulabilmektedir. Geleceğin sistemlerinin ise bundan çok daha yüksek seviyede otonomi sergilemesi beklenmektedir. Bilgisayar vb. teknolojilerde otonomi meselesini kavramlaştırabil-

American University WCL, Research Paper, No. 2012-32, s. 2.

⁵ Michael A. Gutlein, *Lethal Autonomous Weapons –Ethical and Doctrinal Implications*, Naval War College 2005, s.2. <www.dtic.mil.net>

⁶ *ibid.*s.2.

⁷ US Department of Defense, *Directive 3000.09, Autonomy in Weapon Systems* (21, November, 2012), << <http://www.dtic.mil/whs/directives/corres/pdf/300009p.pdf>>>.

mek için OODA modeli kullanılan modellerdendir⁸. John Boyd tarafından geliştirilen model *Observe, Orient, Decide, Act* kelimelerinin baş harflerinden oluşmaktadır.

İlk olarak çevre gözlenmekte, çevre hakkında her türlü gerekli bilgi elde edilmeye çalışılmaktadır (*Observe*). Daha sonra oryantasyon aşaması, yani elde edilen bu bilgilerin yorumlanması safhası (*Orient*) gelmektedir. Bu aşamadan sonra ortaya çıkan değişik seçenekler birisi lehinde bir karar alınması (*Decide*) gerekecektir ve bu üçünü aşamayı ise son ve dördüncü aşama olan eylem (*Act*) takip edecektir⁹.

Boyd'un dört basamaklı modeli elbette aşırı derecede basitleştirilmiş bir modeldir. Bununla birlikte günümüz ordularında hala kullanılmaktadır. Amerikan Deniz Piyadeleri'ne göre; bu dört aşamayı daha hızlı şekilde tamamlayacak olan taraf, savaşı da kazanma yönünde büyük bir avantaja sahip olacaktır¹⁰. Dolayısıyla, aynı anda yüzlerce veriyi inceleyebilen bir otonom silah sistemi, bir insan karar alıcıya göre çok daha hızlı çalışabildiğinden savaşın kazanılmasında büyük bir avantaj yaratabilecektir. Yine, insanların sahip olduğu; duygusallaşma, açlık, yorgunluk gibi kısıtlayıcı faktörler bilgisayarlar ve makineler için geçerli değildir. Bu nedenle bir makine aynı seviyede saatlerce ve hatta günlerce çalışabilecektir. İşte bu avantajların da beklentisi ile Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin 2025 yılına gelindiğinde "büyük ölçüde robotik" bir hal almasının beklendiği de ifade edilmektedir¹¹. Hatta bir plana göre, bir birlik için 150 asker ve 2000 kadar robotun görev alması dahi öngörülmektedir¹².

Bu çalışmamızda, silah teknolojisindeki insan faktörünün azaltılması ve giderek otonom karar alıp hareket edebilen sistemlerin tercih edilmesi yönündeki eğilimin insancıl hukuk açısından neden olabileceği sonuçları tartışmaya çalışacağız. Yakın tarihli raporunda *Human Rights Watch*, otonom silah sistemlerinin "silahlı çatışmalar hukukuna

⁸ William C. Marra & Sonia K. McNeil, "Understanding "The Loop": Regulating The Next Generation of War Machines", *Harvard Journal of Law and Public Policy*, Vol. 36, No. 3, 2013, s. 9 vd.

⁹ *ibid.* s. 10.

¹⁰ *ibid.* s. 10.

¹¹ Peter W. Singer, *Wired for War, The Robotics Revolution and Conflict in the 21. Century* (Penguin Books, 2009), s.133.

¹² *ibid.* s.133.

riayet gösteremeyeceğini; bu nedenle bu silahların geliştirilmesi, üretilmesi ve kullanılmasının bir uluslararası sözleşme ile yasaklanması gerektiğini” ifade etmiştir¹³. Akademik çevrede ise bu tedbirin fazlasıyla sert bir adım olduğu, bilakis otonom silah sistemleri sayesinde silahlı çatışmaların daha insancıl bir özellik kazanacağı, insancıl hukuk kurallarına uyulmasında da eksilme değil artış olacağı fikri de öne sürülmektedir¹⁴.

Çalışmanın bu aşamasında silahlarla özellikle de yeni silahlarla ilgili olan uluslararası insancıl hukuk hükümlerini kısaca incelenmesi gerekmektedir. Bu hukuk hükümleri elbette her türlü silah ve silah sistemi için uygulanması gereken hükümler olduğu gibi, otonom silah sistemleri ve bunların modifikasyon sonucu elde edilen çeşitleri için de uygulanmalıdır.

SİLAHLARLA İLGİLİ İNSANCIL HUKUK HÜKÜMLERİNİN İNCELENMESİ

Uluslararası İnsancıl Hukuk, *silahların doğaları* ve üretilmeleri hakkında bir takım düzenlemeler öngörmüştür. Bu kurallar silahların insancıl hukuka uygun kullanımının mümkün olması için taşınmaları gereken vasıfları tespit etmektedir. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek I. Protokol’ün¹⁵ 36. Maddesine göre; bir silahın henüz üretimi aşamasında, bu silahın insancıl hukuk ve diğer uluslararası hukuk hükümlerine uygunluğunun ilgili devlet tarafından araştırılması gereklidir. Yine, bir silahın hukuka uygun olabilmesi için, savaşan ve sivil ayırımında bulunmaya uygun bir silah olması da şarttır. Eğer bir silah doğası gereği belli bir hedefe kanalize edilemiyor, silahın kullanılması sonucu ortaya çıkan tahribat kontrol edilemiyor ve bu tahribat askeri hedefler kadar sivillere de zarar verebiliyor ise bu silahın hukuka

¹³ Human Rights Watch, **op. cit.** s. 5; Jeffrey S. Thurnher, “The Law That Applies to Autonomous Weapon Systems”, *ASIL Insights*, Volume 17, Issue 4.

¹⁴ Bu görüşte olan akademisyenlere iyi bir örnek için bkz. Michael N. Schmitt, “Autonomous Weapon Systems and International Humanitarian Law: A Reply to Critics”, *Harvard National Security Journal*, 2013. <<<http://harvardnsj.org/wp-content/uploads/2013/02/Schmitt-Autonomous-Weapon-Systems-and-IHL-Final.pdf>>>

¹⁵ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), **U.N.T.S.**, Volume 1125, s.3.

aykırı olduğu kabul edilmelidir. Bu hüküm de I. Ek Protokol'ün 51. Maddesinde düzenlenmiştir.

Bu düzenlemelerin yanı sıra, *silahların kullanımı* ile ilgili insancıl kurallar da mevcuttur¹⁶. Bu gibi hükümler ile doğası gereği aslında hukuka aykırılığı olmayan bir silahın silahlı çatışmalar hukukunun yasakladığı tarzda kullanılması gibi durumların engellenmesi amaçlanmıştır. Tüfekler, örneğin, doğası gereği insancıl hukuka aykırılığı mümkün silah veya savaş araçlarından değildir¹⁷. Bu silahlar gayet kolay bir şekilde, yalnızca muhاریpler üzerinde kullanılmaya elverişlidir. Bununla birlikte bir tüfeğin, teslim olmuş yahut yarası gereği artık silahlı çatışmaya katılamayacağı aşikâr bir savaş esirinin öldürülmesinde kullanılması mümkündür ve maalesef sık sık da rastlanan bir durumdur.

İlk olarak, silahlar ve savaş araç-gereçlerinin doğasına ilişkin kurallar incelenecektir. Bundan sonra, silahların kullanılmasına ilişkin insancıl kurallara da değinilecek ve neticede ortaya çıkan tablo ışığında otonom silah sistemleri hukuki açıdan değerlendirilecektir.

Yeni Silahların Geliştirilmesi ve İnsancıl Hukuk

I. Ek Protokol'ün 36. Madde metni şöyledir¹⁸;

“Yeni bir silahın, savaş aracının ya da metodunun üzerinde çalışmalar yapılması, geliştirilmesi, elde edilmesi ya da benimsenmesi durumunda; bu silahın kullanılmasının, belli bazı koşullarda veya her koşul altında, bu Protokol ile yahut Yüksek Akit Devlet için bağlayıcı olan başka bir uluslararası hukuk kuralı ile yasaklanıp yasaklanmadığının tespiti bir Yüksek Akit Devletin yükümlüğüdür.”

Bu hüküm gereği Akit Devletlere yeni bir silahın yaratılması aşamalarında bir takım görevler düşmektedir. Bir silahı üreten yahut

¹⁶ Schmitt, *op. cit.* s.1.

¹⁷ Örnek için Michael N. Schmitt'e borçluyum; bkz. *ibid.* s. 3.

¹⁸ Maddenin İngilizce resmi metni şöyledir; “In the study, development, acquisition or adoption of a new weapon, means or method of warfare, a High Contracting Party is under an obligation to determine whether its employment would, in some or all circumstances, be prohibited by this Protocol or by any other rule of international law applicable to the High Contracting Party”.

satın alan her devlet söz konusu silahın kendisi açısından bağlayıcı olan uluslararası hukuk hükümlerine uygunluğunu objektif bir değerlendirmeye tabi tutmak ile mükelleftir. Burada sadece I. Ek Protokol hükümlerine uygunluğun kontrolü ile yetinilmemektedir. Maddenin açık atfı gereği, ilgili devletin tarafı olduğu başka uluslararası hukuk andlaşmaları var ise ve bunlar da silahlar ve diğer savaş araç gereçleri ile metotları hakkında hükümler ihtiva etmekteyse; bu hukuk kurallarına uyarlılığın da gözetilmesi 36. Madde tarafından istenmektedir¹⁹.

Maddenin hazırlığı aşamasında Raportör tarafından yapılan açıklamaya göre bir silah sisteminin hukuka uyarlılığının araştırılmasında, “ilgili silahın normal ve beklenen kullanımının” değerlendirilmesi gerekmektedir²⁰. Bu kontrol sırasında ilgili devleti, bu silahın gelecekteki olası tüm kullanımlarını ve suiistimallerini tahmin etme ve buna göre değerlendirme gibi bir yüküm altına sokma niyeti bulunmamaktadır. Yine, eğer bir hukuka aykırılık tespit edilecekse, bu hukuka aykırılığın silahın olağan kullanımından kaynaklanması da gereklidir. Doğası gereği insancıl hukuka ve genel olarak uluslararası hukuka aykırı olmayan bir silahın elbette kötüye kullanılması mümkündür. Bu durumda silahın kendisi hukuka aykırı hale gelmemektedir. Burada hukuka aykırı olan o silahın kullanımını ve hukuka aykırı kullanımı gerçekleştiren kişi sorumlu olacaktır.

36. madde gereği inceleme yapan bir devlet, eğer bu inceleme sonunda söz konusu silahın veya savaş aracının hukuka aykırı olduğu kanaatine ulaşıyorsa o zaman bu madde tarafından ilave bir yüküm altına sokulmamaktadır. Yani, 36. Maddenin esas amacı ulusal bağlamda bir yükümlülük ve farkındalık yaratmaktır. Bu madde ile yükümlenmiş bir uluslararası hukuki görev mevcut değildir. Elbette bu gayet anlaşılabilir bir durumdur. Devletlerin büyük masraflarla ve gizlice geliştirdikleri silah sistemleri hakkındaki bilgileri diğer devletler ile paylaşması beklenmemelidir. Bu madde değinildiği üzere sadece bir ulusal platformda yeni sistemlerin hukuka uyarlılığını kontrol etme yükümü yaratmaktadır.

¹⁹ Jean Pictet et. al., *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross (Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987), s.423.

²⁰ *ibid.*s. 424.

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin 1977 tarihli Ek Protokoller hakkında hazırlanmış olduğu 1987 tarihli Şerh'in 427. Sayfasında ilginç bir başlık bulunmaktadır. "Geleceğin Silahları" başlığı altında, Şerh'i hazırlayan yazarlar inanılmaz bir öngörü ile savaş alanındaki "otomasyon" hakkında ciddi bir uyarıda bulunmuşlardır. Yazarlara göre; "insanın artık teknolojinin efendisi olmadığı bilakis teknolojiyi hâkim kıldığı bir durumda, kendisi de teknoloji tarafından yok edilecektir"²¹.

Human Rights Watch'a göre, bu yükümlülük, silahın üretilmesi aşamasında, olabildiğince erken bir safhada icra edilmeye başlanmalıdır²². Bununla birlikte, uygulamada bu kurala yeterince önem verilmediği de hatırlatılmaktadır. Daha önce kontrole tabi tutulmuş iki ayrı savaş aracının, yeni bir şekilde birleştirilmesi halinde ortaya çıkan bu "modifiye" silahın²³ ABD otoritelerince teste tabi tutulmadığını hatırlatan Human Rights Watch, meselenin özellikle robotik veya otonom silah sistemlerine gelince daha büyük bir hassasiyet talep ettiğini ifade etmektedir²⁴. 21 Kasım 2012 tarihli ABD Savunma Bakanlığı Direktifi'ne göre de otonom ve yarı-otonom silah sistemlerinin hukuka uygun mahiyette olması ve çalışmasının sağlanması için gerekli kontrollerin, silah geliştirme sürecinin olabildiğince erken safhalarında icra edilmesi gerekmektedir²⁵.

I. Ek Protokol'ün 36. Maddesi ile öngörülmüş olan genel bir kontrol etme yükümü vardır ancak uygulamadaki eksiklikler nedeniyle tek başına yeterli hukuki güvence sağlamaktan uzaktır. Yine de Protokol'ün 35. Maddesindeki genel insancıl hukuk kurallarına riayetin güçlendirilmesi amacını taşıyan²⁶ 36. Maddenin önemsiz görülmesi de doğru değildir. Bu madde, uygulandığı takdirde, insancıl hukuka riyeti art-

²¹ *ibid.*s. 427-428.

²² Human Rights Watch, *op. cit.* s. 22.

²³ Uluslararası Kızılhaç Örgütü tarafından hazırlanan "Rehber"e göre modifiye silah ve silah sistemlerinin de yeniden kontrol edilmesi gerekmektedir; International Committee of the Red Cross, *A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare: Measures to Implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977*, (Geneva: January, 2006), s.10.

²⁴ *ibid.*s. 22-23.

²⁵ Thurnher, *op. cit.*; US Department of Defense, *Directive 3000.09, Autonomy in Weapon Systems* (21, November, 2012)<< <http://www.dtic.mil/whs/directives/corres/pdf/300009p.pdf>>>.

²⁶ Bu madde ile 35. Madde arasındaki direkt bağlantı için bkz. Jean Pictet et. al, *op. cit.*s. 421-422.

tırıcı bir rol oynayacak ve hukuka aykırı olan silah araç ve gereçlerinin üretilmesinin veya satışının engellenmesine katkı sağlayacaktır.

Özel olarak 36. Maddeden genel olarak da uluslararası insancıl hukuktan beklenen katkının sağlandığı somut durumlar da olmuştur. Gerçekten de yakın tarihimizde kullanılmadan yasaklanan silah veya savaş aracı bulunmamaktadır. Örneğin dum dum mermilerinin yasaklanması için bu silahların ve korkunç etkilerinin sahada tecrübe edilmesi gerekmiştir. Kural olarak kullanım ve tecrübe sonucunda bir bilinç oluşabilmekte, ancak bundan sonra yasaklama yönünde irade ortaya konulmaktaydı. Ancak bunun bir istisnası söz konusudur; o da kör edici lazer silahlarının, hem de savaş alanında hiç kullanılmadan yasaklanmış olmasıdır²⁷. Görüldüğü üzere, tamamen olmasa dahi, *temkinli bir iyimserlikle* insancıl hukukun giderek artan etkisinden bahsetmek mümkündür.

Doğası Gereği Ayrımında Bulunamayan Silahlar

İnsancıl hukukun en temel özelliklerinden birisi, sivil-savaşan ayrımı (distinction) yapması ve sadece son gruba dâhil olan kişilerin ve aynı şekilde sadece askeri açıdan önemi olan hedeflerin saldırıya uğramasına izin vermesidir²⁸. Uluslararası Adalet Divanı da vermiş olduğu Nükleer Silahlar İstisnâ Görüşü'nde, bu ayrımın silahlı çatışmalar sırasında uygulanan ve "*insancıl düşünceler ve insan bireyinin korunması için çok önemli olan*" insancıl hukuk kurallarının en temel olanlarından birisi (cardinal principles) olduğunu ifade etmiştir²⁹.

Bir askeri saldırı; uzmanlarca hedefi vurma konusunda yanılma payının çok düşük olduğu ifade edilen Cruise füzesi ile veya özel kuvvetler üyelerinin icra ettiği bir operasyon şeklinde gerçekleşmekteyse, bu durumda muhtemelen sivil-savaşan ayrımında bir sıkıntı

²⁷ Additional Protocol to the Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons which may be deemed to be Excessively Injurious or to have Indiscriminate Effects (Protocol IV, entitled Protocol on Blinding Laser Weapons), U.N.T.S. Volume 1380, s. 370.

²⁸ Markus Wagner, *The Dehumanization of International Humanitarian Law: Legal, Ethical and Political Implications of Autonomous Weapon Systems*, s. 18. http://robots.law.miami.edu/wp-content/uploads/2012/01/Wagner_Dehumanization_of_international_humanitarian_law.pdf.

²⁹ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, *I.C.J. Reports* 1996, s. 257, para. 78-79.

çıkmayacaktır. Bu durumda sadece askeri hedefe yapılan ve sadece bu hedefe zarar verecek olan bir fiilden bahsetmek mümkündür. Bu tip saldırılar hassaslığından dolayı *cerrahi operasyon* olarak da adlandırılmaktadır. İleri teknoloji, hedefleme noktasında askerlere önemli imkânlar sunmaktadır. Bununla birlikte, bazı silahların kullanılması durumunda, yukarıdaki örneklerden farklı olarak bu silahların etkilerini kontrol etmek imkânsız hale gelmektedir. Nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar, doğası gereği ayırım yapamayan, bir kez kullanılmakla sonuçlarını belli bir coğrafya veya kişi grubu üzerine yoğunlaştırmanın imkânsız olduğu silahlara verilecek en iyi örneklerdendir. Kitle imha silahlarına ilaveten, sivil savaşa ayırımı yapma kabiliyeti olmayan ve hatta bir anlamda otonom veya otomatik silah sistemi olarak görülecek başka bir silah da kara mayınlarıdır. Bunlar da belli bir ağırlığın tetiklediği “kör” silahlardandır. Hatta yağmur veya toprak kayması gibi doğal olayların etkisi ile kontrol dışına çıkmaları veya unutulmaları kolay, maliyeti düşük ancak tahribatı yüksek olan kara mayınlarını hem “kör” hem de “başıbozuk” silahlar olarak nitelendirmek gerekmektedir.

I. Ek Protokol’ün 51. Maddesinin 4. Fıkrasının (b) ve (c) bentleri ile doğası gereği ayırımı bulunmaya izin vermeyen silahlar ve bu silahların silahlı çatışmalar sırasında kullanılması yasaklanmıştır³⁰.

Otonom silah sistemlerinin sivil savaşa ayırımı yapmakta zorluk çekeceği kaygısı ifade edilmektedir. Daha fazla ve daha iyi “yapay zekâ” kullanılması ile bu sorunun üstesinden gelinebileceği düşünülse bile, yakın zamanda o seviyede yapay zekâ üretilmesi pek olası görülmemektedir. Yine, aslında sivil bir hedefe saldırma konusunda öneri geliştiren bir otonom silah sisteminin, şu an için hemen her zaman, bir insan tarafından kontrol edildiğinden bahisle; bu gibi hukuka aykırılıklardan korkulmaması gerektiği, kontrolde olan insanın (man in the loop) verilen yanlış emri etkisizleştirerek hukuka uyarlığı sağlayacağı da düşünülmektedir. Ne var ki bu yeterince ikna edici bir argüman olamamaktadır. Bunun nedeni de yukarıda örneğiyle zikredilen “otomasyon önyargısı” (automation bias) olmaktadır. Gerçekten de askeri

³⁰ Knut Ipsen, *Völkerrecht*, 4. Auflage, (München:Verlag C. H. Beck, 1999), s. 1092; Markus Wagner, “Autonomy in Battle Space: Independently Operating Weapon Systems and the Law of Armed Conflict”, *International Humanitarian Law and the Changing Technology of War*, 2012, s. 110. <<http://ssrn.com/abstract=2211036>>.

personel, bilgisayar destekli ileri teknoloji ürünü bu silah sistemlerinin teklif ettiği önerileri genel olarak kabul etme eğilimindedir. Burada insanoğlunun teknolojiye karşı sahip olduğu sorgulamayan bir güven de devreye girmektedir. Binlerce işlemi ve faktörü aynı anda işleme sokabilen ve değerlendirebilen gelişmiş sistemlere karşı olan bu güven yersiz değilse de oldukça tehlikelidir. Bunun en çarpıcı örneği, yazımızın başında zikrettiğimiz *Aegis* sisteminin her haliyle sivil ve ticari bir uçak olduğu belli olan bir hava aracını düşman savaş uçağı olarak tespit etmesidir.

Başka sıkıntılı bir durum da otonom silah sistemi tarafından yapılan saldırı veya tehdit uyarısı ile (eğer tehdit uyarısı gerçek ise) saldırının bundan çok kısa süre sonra gerçekleşecek olmasıdır. Dolayısıyla, savunma veya karşı saldırı için verilecek tepkiye de saniyelerle ölçülen kısa zaman aralıklarında karar vermek gerekmektedir. Kontrol eden konumundaki insan operatörün, bu kadar kısa bir süre içinde eldeki karışık verileri değerlendirmesi ve doğru karar vermesi de asla kolay olmayacağından, *otomasyon önyargısına kendisini kaptırması* daha muhtemel bir seçenek haline dönüşmektedir.

Halen, insan operatörlerin kontrolünde kullanılan otonom silah sistemlerinin kısa bir zaman içinde tamamen otomatik ve bağımsız, yani otonom hale gelmesi öngörülmektedir. O zaman, zaten güvenilir olmaktan gayet uzak olan "insan kontrolü" de ortadan kalkacak, insancıl hukukun hükümlerini bir robotun uygulaması gerekecektir. Bu tip silahlara iyi bir başka örnek de Güney ve Kuzey Kore sınırında nöbet tutması beklenen robotlardır³¹. Şu an için askerden arındırılmış bölge (DMZ) olan bu coğrafyada sivil-asker ayrımı yapmak çok gerekli olmayabilir. Günümüzde bölgeye sivil girişi yasak olduğu için bu silahların ayrımında bulunamama gibi bir risk yarattığından bahsedilemezse de başka şartların gelişmesi durumunda, ileri teknoloji ürünü bu nöbetçi robotların tüfek tutan askeri personel ile örneğin tarım ekipmanı taşıyan çiftçileri ayırt etmesi gerçekçi bir beklenti olmayabilir. Bu durumda, bu nöbetçiler, kendisine göre gayet geri bir teknolojiye dayanan mayınlardan çok da farklı olmayan bir konumda değerlendirilecektir. Mayınlar ağırlığa tepki verirken, bu silahlar uzaktan aldıkları görüntülere tepki vereceklerdir, aradaki tek fark bu olacaktır.

³¹ Anderson & Waxman, *op. cit.* s.1.

Silahların Kullanılmasına İlişkin İnsancıl Hukuk Hükümleri

Bir silah sisteminin kendisinin hukuka aykırı olması için bu silah sistemlerinin yukarıda bahsedilen 36. madde gereği gerçekleştirilen kontrol sonucunda hukuka aykırılığın tespit edilmesi gereklidir. Eğer bir silah *doğası gereği* insancıl hukuka uyarlık gösteremiyorsa ancak bu durumda, bir savaş araç ve metodu olarak hukuka aykırı kabul edilmelidir. Silahın *kullanımının* ise silahın hukuka uygunluğa dair bir tespitte bulunmak için uygun bir ölçüt olmadığını düşünmekteyiz. Aslında, insancıl hukuka uygun bir silah olan anti-tank füzesinin, sivil şahıslar üzerinde kullanılması dolayısıyla hukuka aykırı bir eylemde bulunulması mümkündür. Bu kötüye kullanım ise söz konusu füzenin bir silah veya savaş gereci olarak hukuka aykırılığı sonucunu doğurmaz. Burada hukuka aykırı olan silahın kendisi değildir. Hukuka aykırı olan, o silahı amacından farklı bir şekilde direkt olarak sivil şahıslar üzerinde kullanan kişinin eylemidir. Yine, doğası gereği belli bir hedef üzerinde odaklanması mümkün olmayan bir nükleer silahın sadece askeri kadrolar üzerinde kullanılması durumunda da bu silahın hukuka uygun hale gelmesi söz konusu olmayacaktır³². Böylesi bir kullanım sonucunda ortaya çıkan etkinin sınırlandırılması zaten mümkün değildir. Bir fiksasyon olarak, bu kullanım direkt bir sivil kişi veya hedefin etkilenmediğini kabul etsek dahi, bu kullanım silahın doğası gereği insancıl hukuka aykırı olmasından dolayı bir hukuk ihlali olarak değerlendirilmelidir³³.

SONUÇ

Uluslararası gelişmeleri, hukuki veya siyasi açıdan incelerken mümkün olduğunca rasyonel ve gerçekçi olmak zorundayız. Otonom Silah Sistemleri de aynı şekilde ele alınmalıdır. *Human Rights Watch* tarafından dile getirilen ve bu tip silahların tamamen yasaklanmasına yönelik istem, eğer bu silahların faydası büyük olacaksa, yani siyaset belirleyicilerin bu şekilde bir kabulü var ise, gerçekçi olmayan bir taleptir. Eğer bu silahların kullanılması sayesinde asker kayıplarında bir

³² Schmitt, *op. cit.* s.3.

³³ Kaldı ki böyle bir silahın kullanılması neticesinde örneğin çevreye uzun, kalıcı ve şiddetli bir zarar verilmesi riski ortaya çıkacaktır. Bu ise 1977 tarihli I. Ek Protokol'ün 55. Maddesi tarafından yasaklanan ve Roma Statüsü tarafından (m. 8,II, b (IV)) bir savaş suçu olarak kabul edilen bir eylemdir.

azalma söz konusu olacaksa; bu askerin kendisi ve yakın akrabalarının seçmen olarak oy kullandığı seçimleri de düşünmek zorunda olan siyasi karar alıcıların bu silah sistemlerini desteklemeleri fazlasıyla olası görünmektedir.

İlaveten, bu sistemlerin kullanılması savaş alanındaki başarıyı da arttırma potansiyeline sahipse yine bu projelerin devam edeceğini düşünmemiz gerekiyor. Gerçekten de insani herhangi bir kısıtlamaya tabi olmadan; yorulma, açlık, korku gibi duygulara kapılmadan çalışabilen robotik otonom silah sistemlerinin, askeri anlamda insanoğluna kıyasla çok daha verimli olması beklenmektedir. Irak ve Afganistan'daki askeri tecrübeler de sahada çatışmalara katılan askeri personelin bu tip silahlardan çok memnun olduklarını göstermektedir. ABD, İngiltere ve İsrail gibi fiili olarak uluslararası ilişkilerinde kuvvet kullanan ülkelerin bu sistemlere gösterdiği ilgi de *HRW*'nin teklifinin kabul edilme olasılığını *düşük* görmemize neden olmaktadır.

Bununla birlikte, otonom silah sistemlerinin henüz tasarım safhasında yukarıda zikredilen insancıl hukuk kurallarına uygunluğunun kontrolünden de taviz verilmemelidir. İlgili maddelerin yürütülmesinde titiz davranılmalı, daha önceden kontrolü yapılarak hukuka uygun bulunmuş iki ayrı silah sisteminin öngörülemeyen bir şekilde birleşmesinden elde edilen yeni sistemlerin de bir kez daha kontrole tabi tutulması gereklidir. Otonom silah sistemlerinin bir başka soru işareti ise bu silahların sosyal ve siyasal maliyeti düşürmesidir. Bununla kastedilen, yapılacak silahlı çatışmalarda can kaybının azalacağı beklentisi nedeniyle devletlerin silahlı çatışma opsiyonunu daha sık ve daha kolay düşünür hale gelebilmesi tehlikesidir. Elbette bu daha ziyade *jus ad bellum* ile ilgili bir kaygıdır. Ne var ki bu yerinde bir kaygıdır. Uluslararası anlaşmazlıkların şiddete başvurulmadan çözülmesinin önünün açılması burada belirleyici olacaktır.

Olası bir savaş durumunda, teknolojik olarak üstün devletler lehine asimetrik güç durumu yaratarak savaş maliyetlerini her anlamda düşürecek otonom silah sistemlerinin gelecekte varlığını sürdüreceği ve giderek artan şekilde kullanım bulacağı kabul edilmelidir. Bu meselelerin ayrıca uluslararası hukuk düzenlemesine tabi tutulması doğru bir adım olarak değerlendirilmelidir; çünkü *doğası gereği* insancıl hukuka aykırı olmadığı tespit edilmiş olan otonom silah sistemlerinin tamamen yasaklanması gerçekçi bir beklenti olmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Anderson, Kenneth / Matthew Waxman, "Law and Ethics for Robot Soldiers", American University WCL Research Paper, 2012-32
- Grut, Chantal. "The Challenge of Autonomous Lethal Robotics to International Humanitarian Law" *Journal of Conflict and Security Law*, Volume 18, No.1.
- Gutlein Michael A. *Lethal Autonomous Weapons -Ethical and Doctrinal Implications*, Naval War College 2005. www.dtic.mil.net.
- Human Rights Watch, *Losing Humanity: The Case Against Killer Robots*, November 2012.
- International Committee of the Red Cross. *A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare: Measures to Implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977*, (Geneva. January 2006).
- International Court of Justice. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, s. 226-267.
- Ipsen, Knut. *Völkerrecht*, 4. Auflage, (München:Verlag C. H. Beck, 1999).
- Marra, William C. / Sonia K. McNeil. "Understanding "The Loop": Regulating The Next Generation of War Machines", *Harvard Journal of Law and Public Policy*, Vol. 36, No. 3, 2013.
- Pictet, Jean et. al. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross (Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987).
- Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) U.N.T.S. Volume 1125.
- Schmitt, Michael N. "Autonomous Weapon Systems and International Humanitarian Law: A Reply to Critics", *Harvard National Security Journal*, 2013. <<<http://harvardnsj.org/wp-content/uploads/2013/02/Schmitt-Autonomous-Weapon-Systems-and-IHL-Final.pdf>>>
- Singer, Peter W. *Wired for War, The Robotics Revolution and Conflict in the 21. Century* (Penguin Books, 2009).
- Thurnher, Jeffrey S. "The Law That Applies to Autonomous Weapon Systems", *ASIL Insights*, Volume 17, Issue 4.
- US Department of Defense, Directive 3000.09, *Autonomy in Weapon Systems*, (21, November, 2012). <http://www.dtic.mil/whs/directives/corres/pdf/300009p.pdf>.
- Wagner, Markus. "Autonomy in Battle Space: Independently Operating Weapon Systems and the Law of Armed Conflict", *International Humanitarian Law and the Changing Technology of War*, 2012.
- Wagner, Markus. *The Dehumanization of International Humanitarian Law: Legal, Ethical and Political Implications of Autonomous Weapon Systems*. http://robots.law.miami.edu/wp-content/uploads/2012/01/Wagner_Dehumanization_of_international_humanitarian_law.pdf.